

Ι. Η γυναίκα οικονομολόγος

Είναι η καλύτερη και συνάμα η χειρότερη εποχή. Σήμερα, η συνεισφορά των γυναικών στην οικονομική ευημερία αντισταθμίζεται από τις αδικίες που συνοδεύουν τη δουλειά τους. Σχεδόν όλες οι διεθνείς οργανώσεις συμφωνούν ότι η ισότητα των φύλων είναι απαραίτητη για την οικονομική ανάπτυξη και άνθηση, ωστόσο, η ανισότητα και η εκμετάλλευση στοιχειώνουν τις ζωές γυναικών και κοριτσιών παντού. Σήμερα, πολλές γυναίκες κάνουν «αντρικές» δουλειές, αλλά η αόρατη, υποτιμημένη και κακοπληρωμένη δουλειά παραμένει «γυναϊκεία». Στα φτωχά κράτη, οι γυναίκες και τα κορίτσια υποφέρουν περισσότερο από υποσιτισμό και ασθένειες, ενώ ακόμη και στα πιο πλούσια κράτη έρχονται αντιμέτωπες με εμπόδια και περιορισμούς στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Οι γυναίκες, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις αντιξοότητες και στη φτώχεια.¹

Η μη αμειβόμενη οικιακή εργασία αναγνωρίζεται πλέον ως κρίσιμη σε κάθε οικονομία. Ωστόσο σε ολόκληρο τον κόσμο η εργασία αυτή παραμένει αρμοδιότητα των γυναικών. Οι γυναίκες και οι άνδρες απασχολούνται πλέον σε αμειβόμενη εργασία σχεδόν στην ίδια αναλογία, αλλά η ευθύνη για τη φροντίδα των παιδιών και των εξαρτώμενων μελών εξακολουθεί να βαραίνει κυρίως τις γυναίκες. Οι γυναίκες συνεισφέρουν περισσότερο από ποτέ στο εισόδημα του νοικοκυριού, επομένως ο συνολικός χρόνος εργασίας τους υπερβαίνει εκείνον των ανδρών κατά τουλάχιστον δύο ώρες ημερησίως. Η άνευ προηγουμένου αύξηση των ευκαιριών καριέρας για τις μορφωμένες, προνομιούχες γυναίκες συνοδεύεται από ραγδαία αυξανόμενο αριθμό φτωχών γυναικών, οι οποίες απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί και φροντίζουν τα παιδιά των προνομιούχων. Παγκοσμίως, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε γυναίκες αυξάνονται με ταχύ ρυθμό. Οι γυναίκες επιχειρηματίες δραστηριοποιούνται περισσότερο στον άτυπο τομέα απασχόλησης, μακριά από εργατικές οργανώσεις που θα μπορούσαν να μετριάσουν τη σκληρή εκμετάλλευση των φτωχότερων από τους φτωχούς. Η επίσημη πολιτική ισχύς των γυναικών έχει φτάσει σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, ωστόσο 70% από τα 1,3 δισ. φτωχών παγκοσμίως, που ζουν με λιγότερα από ένα δολάριο την ημέρα, είναι γυναίκες. Είναι μια

Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης

εποχή ελπίδας και συνάμα απόγνωσης. Οι φεμινίστριες οικονομολόγοι επεξεργάζονται αυτά τα δεδομένα χωρίς συναισθηματισμούς απέναντι στην υφιστάμενη άνιση κατανομή των πόρων μεταξύ ανδρών και γυναικών, χωρίς να θεωρούν δεδομένη την κατώτερη κοινωνική θέση των γυναικών και χωρίς να εκλογικεύουν την καταπίεση και την εκμετάλλευση των λιγότερο προνομιούχων ανθρώπων στον κόσμο.

Οι κυρίαρχες ερμηνείες της οικονομικής ανισότητας –με βάση το φύλο, τη φυλή, την εθνοτικότητα, τη θρησκεία και το έθνος– εντοπίζουν την προέλευση των ανισοτήτων στις διαφορετικές επιμέρους επιλογές, ικανότητες και πόρους. Οι αναλύσεις που ακολουθούν αυτήν τη λογική είναι, κατά την άποψή μας, καμουφλαρισμένες δικαιολογίες για τις υφιστάμενες κοινωνικές ιεραρχίες του φύλου, της κοινωνικής τάξης, των προνομίων και της ισχύος. Οι φεμινίστριες οικονομολόγοι απορρίπτουν τέτοιες ουσιοκρατικές δικαιολογίες και αντ' αυτού εντοπίζουν τις ρίζες της οικονομικής ανισότητας στις κοινωνικές διαδικασίες ένταξης, προσδιορισμού της αξίας και εκπροσώπησης.

Η φεμινιστική οπτική μάς δίνει τη δυνατότητα να θέσουμε σε νέες βάσεις τα κριτήρια για την αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης. Πέντε κριτήρια είναι ιδιαίτερος σημαντικά. Πρώτον, οι συμμετέχοντες σε ένα οικονομικό σύστημα θα πρέπει να αξιώνουν ένα σύστημα που να είναι δίκαιο. Η δικαιοσύνη, υπό το δικό μας πρίσμα, είναι ένα ζήτημα που εκτείνεται πέρα από τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών στην εξασφάλιση ισότητας αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, όταν οι άνθρωποι ακολουθούν τους οικονομικούς κανόνες –εργάζονται υπεύθυνα στη θέση τους και συμβάλλουν στην κοινότητα μέσω της καταβολής φόρων και της εθελοντικής εργασίας– θα αποκομίσουν οφέλη, ή μήπως η φυλή, η κοινωνική τάξη και το φύλο θα παρεμποδίσουν την πλήρη συμμετοχή τους στην οικονομία; Ομοίως, μήπως οι άνθρωποι που δεν έχουν πρόσβαση στα εισοδήματα της αγοράς αδυνατούν να απολαύσουν ένα κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης; Δεύτερον, ρωτούμε κατά πόσο ένα οικονομικό σύστημα μπορεί να παρέχει βελτιωμένη ποιότητα ζωής με την πάροδο του χρόνου. Εδώ σαφώς περιλαμβάνουμε στο όραμά μας περί ποιότητας ζωής κριτήρια όπως ο ελεύθερος χρόνος, η υγεία, η εκπαίδευση και οι συνθήκες εργασίας, έτσι ώστε αυτή η μέτρηση να εκτείνεται πέρα από το παραδοσιακό καλάθι αγαθών και υπηρεσιών της αγοράς ως μέτρο ευημερίας.

Μια τρίτη και στενά συνδεδεμένη διάσταση του οικονομικού συστήματος αφορά την οικονομική ασφάλεια. Μπορούν οι συμμετέχοντες στην οικονομία να αναμένουν ότι θα είναι σε θέση να στηρίξουν οικονομικά τον εαυτό τους και την οικογένειά τους; Ή, όπως συμβαίνει σήμερα στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οικονομική ασφάλεια των πολλών θα θυσιάσει στο βωμό πολιτικών που ωφελούν λίγους; Ένας τέταρτος προβληματισμός αναγνωρίζει την πιθανή σπατάλη της οικονομικής δραστηριότητας. Είναι αδύνατον πλέον να αγνοήσουμε το βαθμό στον οποίο η παραγωγή και η κατανάλωση μπορούν να σπαταλήσουν ανθρώπινους και μη ανθρώπινους πόρους. Το τελευταίο ζήτημα είναι ενδεχομένως το πιο αμφισβητήσιμο. Σε ποιο βαθμό παρέχει η οικονομία ευκαιρίες

Η γυναίκα οικονομολόγος

ουσιαστικής εργασίας; Μήπως είναι πάγια κατάσταση οι περισσότερες θέσεις εργασίας να περιλαμβάνουν απεχθείς δραστηριότητες που στραγγίζουν τη δημιουργικότητα και την ανθρωπιά όσων απασχολούνται σε αυτές; Ή μήπως μπορούμε να οραματιστούμε μια οικονομία στην οποία η εργασία ενισχύει την έμφυτη αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπινου πλάσματος;

Τα παραπάνω δεν αποτελούν νέα ερωτήματα στην οικονομική επιστήμη ή σε οποιαδήποτε άλλη διερεύνηση των κοινωνικών συνθηκών. Το συγκεκριμένο βιβλίο δεν δίνει απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα, δείχνει με ποιο τρόπο τα αντιλαμβάνονται οι φεμινίστριες οικονομολόγοι. Έτσι αυτό το βιβλίο παρουσιάζει πώς μια φεμινιστική ανάλυση απελευθερώνει την οικονομική επιστήμη.